

CAMIL PETRESCU'S PROSE- A SPACE OF INTEROGATION

Veronica Barbu (Fînaru) and Mihaela Leu (Stroe)

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The new type of literature imposed by Camil Petrescu, which proposes ambitious narrative approaches through a new technique that involves transferring attention from social drama to the drama of consciousness, bringing to the reader a creator looking for the ultimate "ratio" of his characters. Multiple masks invested with diverse identities and social conditions aspire to fulfillment in a unique ego. Stigmatized and determined to survive Don Quixote complex that fights with the windmills and aspires to the love of Dulcinea, as the Camilprescian's intellectual tends to accomplish by reaching the "Absolute," which seems to move away as the one who wishes him with fervor is approaching him.

The enormous capacity of idealizing Camilprescian characters is the one that translates them into a space of interrogation where existential questions remain unanswered, and repeated failures obstruct any possibility of fulfilling being

Keywords: drama, consciousness, complex, interrogation, failure.

Dacă în secolul al XIX-lea drama individului era proiectată mai ales pe dimensiunea socială, secolul al XX-lea vine cu schimbări semnificative abordând tema condiției umane dintr-o altă perspectivă, considerând că această aparține sensibilității și gândirii astfel omul este perceput din perspectiva totalității, ca o reflectare firească pe dimensiunea ontologică. Astfel este promovată o literatură care încearcă să salveze ființa regândindu-i poziția în Univers și privind-o în același timp ca subiect și obiect al reflecției. Transformând treptat creația românească într-o meditație asupra condiției ființei umane în Univers, relevarea condiției umane dovindându-se a fi elementul tulburător al romanului modern. În acest sens, semnificative sunt operele lui André Malraux "Cuceritorii" (1928), "Calea regală" (1930), dar mai ales "Condiția umană" (1933). Totodată autori precum Miguel Ángel Asturias, Alejo Carpentier, Ernesto Sabato, Gabriel García Márquez, au oferit omenirii și iubitorilor de literatură în deosebi mărturii cutremurătoare despre om, punând bazele unei literaturi capabilă să-l surprindă în realitatea cea mai profundă. Întorcându-ne cu privirea spre literatura autohtonă, opera camilpetresciană nu a venit pe un teren total nepregătit. În anul 1918 facem cunoștință cu romanul "Între artă și iubire" al Sarinei Cassvan în care această fructifică experiența dobândită ca infirmiera din primul război mondial sau George Topârceanu care își însemnează notele de campanie luând "Amintiri din luptele de la Turtucaia". Anul 1924 aduce în atenția cititorilor notele de campanie a lui Felix Aderca "Moartea unei republici roșii", urmând ca în 1927 să fie publicat romanul "Întunecare" a lui Cezar Petrescu. În 1930 a fost publicat romanul lui Camil Petrescu "Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război" la editura "Cultura națională" fiind primit cu multe observații pertinente cum este cea a lui Eugen Ionescu care, vede înaintea tuturor romanul "Perfect omogen, perfect întreg" și observă că personajul feminin nu are...o viață obiectivă reală, ci subiectivă.¹ Totodată, Perpessicius face observații remarcabile printre care: "Eroul lui Camil Petrescu este un psiholog al dragostei, și luciditatea și preciziunea analizei lui se înrudesc cu ale marilor moraliști a literaturii franceze, și înaintea tuturor cu Stendhal

¹Eugen Ionescu, în cronică sa la acest roman, apărută în *Fapta*, Anul I, nr. 7/22, Noiembrie 1930, pag. 6

însuși.”²George Călinescu, în monumentală sa operă, “Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, intuiește corect structura personajului camilpetrescian care “se dedublează, și în această dedublare el pune voluptate”. Totodată, Alexandru Paleologu observă în romanul camilpetrescian “Singurătatea omului modern, suspendat într-o lume pe care n-o mai poate cuprinde și nici înțelege.”³Experiența războiului, voluntar trăită, îi va marca profund personalitatea. În anul 1916 Camil Petrescu este rănit pe front urmând ca în anul următor, 1917, să fie luat prizonier. După încă aproximativ un an este eliberat din lagărul de la Soopronyek. Astfel, visând în împlinirea unui ideal -acela al unității naționale- subordonează drama individului (prizonierat, surzenie,) dramei colectivității. Student al Facultății de Filozofie, a fost marcat, în mod special, de doi “monștrii sacri” ai filozofiei, Bergson și Husserl care au influențat modul de a gândi a lui Camil Petrescu, dar și traiectoria pe care avea să o urmeze pe drumul investigației filozofice, parcurs anevoios care s-a reflectat, mai apoi, în operă.Fenomenologii⁴ ilustrează dorința lor de a înțelege fenomenele în expresia lor pură prin fundamentarea relației intenționale. Când un subiect se observă pe sine, în loc să fie absorbit de propria viață lăuntrică, se exprima în altceva, proiectându-se în afară. Astfel, lumea sa interioară devine un spațiu al interogației asupra rostului ființei umane în Univers, al rolului sau proiectându-se totodată într-un spațiu unde își cristalizează experiențele trăite. În acest mod, omul numește lucruri care țin de afectivitate cum ar fi gelozia sau simpatia pentru sentiment. Noi, ființele umane, din perspectiva lui Bergson⁵, credem că suntem capabili să percepem obiectiv timpul în care se desfășoară experiența noastră trăită. Pentru Bergson, a fi liber înseamnă a fi spontan, a fi liber înseamnă că acțiunile tale sunt rezultatul direct al conștiinței și nu a unor constrângeri exterioare. Preluând ideile filozofice ale mentorilor săi spirituali, Bergson și Husserl, literatura camilpetresciană se naște ca o prelungire a ideilor filozofice, ivindu-se astfel de un tărâm al marilor întrebări existențiale, un pretext al coborârii în Sine, unde frica, teamă, incertitudinea, apropiere omul de propria esență, deoarece pentru Camil Petrescu, un personaj nu mai este un individ, ci expresia unei idei, a unei tendințe temperamentale. Eroul camilpetrescian se lasă condus doar de comandamente ideale. Dincolo de aparența să înfrângere în plan teluric, sintetizează ceea ce s-ar numi eliberarea universului la sine, ce presupune o sacrificare a “ideii”, singura cunoaștere reală. Singura soluție salvatoare pare a fi sacrificiul eroului pe altarul “ideii”. Eroul lui camilpetrescu, vrăjit de jocul “ideilor” nu poate înțelege că a fi moral poate însemna mai mult decât supunerea unui set de reguli, neluând în seamă și neanalizând situațiile în sine. Astfel, expulzarea umanului atrage după sine efectul invers: limitarea orizontului și a perspectivei asupra întregului, fapt ce naște adevărate drame în plan individual, afectând, în mod implicit, și inițiatorul dreptății, ce obține efectul invers, născător, la rândul său, de noi drame. Legea dreptății, ideea absolută, devine o forță alienatoare, căreia eroul camilpetrescian îi cade victimă. Drama să ar consta în incapacitatea de a-și contura o lege internă care să conștientizeze fina bariera de ordin etic între moralitate și imoralitate. Cultivă cu înversunre onoarea și onestitatea: Ladima se duce pentru Doamna T cu Fred, Andrei Pietraru pentru Ioana Boiu, Radu Vălimăreanu pentru Mioara, Gelu Ruscanu, asemenea tatălui său, se sinucide. Sinucidere este și în cazul lui Ladima, pe care realitatea îl copleșește, anulându-i orice speranță de reșezare a unui sistem de valori în care să se regăsească. Modul acestor eroi de a se raporta la existență, în general, și la propriul rost în lume, în particular, este unul deosebit de complex. Par deseori dornici de a completa galeria marilor cavaleri (Tristan, Rolland sau cavalerii templieri) care

²Perpessicius, în cronică sa la acest roman, apărută în *Cuvântul*, Anul VI, nr. 2009/23, Noiembrie 1930, pag. 1

³Alexandru Paleologu - *Romanele lui Camil Petrescu* în volumul *Spiritul și litera*, Editura Eminescu, București, 1970, pag. 141.

⁴Din limba greacă: phainómenon și logos înseamnă studiul fenomenelor.

⁵Henri Bergson a instituit în filozofia franceză o modalitate specifică de a gândi. Dorind să exprime spontaneitatea experienței interioare.

au conștiința liberației și luptă pentru triumful Ideii într-o subspecie coruptă. Doar că misiunea lor, nobilă de altfel, ajunge să fie utopică, iar Cavalerul să se regăsească în Don Quijote, luptând cu morile de vânt. Eroul camilpetrescian arde ca o torță pe altarul dreptății, fiind chinuit neancetat de întrebări existențiale, venite de dincolo de lucrurile concrete înconjurătoare.

Personajele lui Camil Petrescu conștientizează adâncimea infinită a principiilor de viață la care se raportează și devin copleșite de ea, deși înceacă să nu renunțe și să caute, pentru a învăța, atât în sine, cât și în alții. Intervine riscul, în aceste căutări febrile, ca “Morile de vânt” sau “Ielele” să fie luate drept realitate, iar eroul să sufere de “simptomele” lui Don Quijote: falsa identificare, eroarea, fapta și eșecul proastei racordări. Operele dramatice precum “Danton”, “Bălcescu”, “Jocul ielelor” sunt scrieri pe tema dreptății absolute, ce pun în lumina eroi hipnotizați de Ideea Absolută, spațiu al interogației, neadecvat Realiei.⁶ Tărâmul utopic poate fi și o clarviziune a id eilor pure, care nu își găsesc teren de aplicare fără să provoace tragedii pentru că sunt prea avansate pentru stadiul evoluției subspeciei.

Danton este ancorat profund în realitate, robust, cu spirit practic, lupta, iubește, este preocupat de familie, empatic în fața situațiilor tragice, lăsându-se copleșit de milă în fața situațiilor tragice. Sfârșește tragic, fiind ucis, în mod paradoxal, chiar de cel pe care el însuși l-a pus acuzator public: Robespierre.

“Jocul ielelor” pune în lumina figura lui Gelu Ruscanu, a cărei conștiință luptă între rațiunea pragmatică și cea transcendentală, care domină. Faptul că ministru al justiției ajunge un hoț și un criminal, trezește în el dorința de a face dreptate, însă nu observă că singurul adevăr viabil pentru el atrage după sine o avalanșă de suferințe și chiar nedreptăți, provocând efectul contrar-anularea armoniei. Destituirea ministrului este o datorie de onoare care atrage după sine supunerea femeii iubite disprețului public, lipsa de recunoștință față de salvarea onoarei tatălui său și față de cel care l-a susținut din umbră și nu în ultimul rând, sacrificarea ideii de camaraderie. Astfel, eroul ajunge să se zbată în ițele unei regretabile confuzii, pentru că dreptatea lui provoacă o avalanșă de nedreptăți ce fac ravagii în societate. Ideea de dreptate absolută își cere tributul de jertfe, ultima fiind sinuciderea lui Gelu Ruscanu, care nu poate rămâne indiferent la erodarea credinței sale. Respectarea cu sfințenie a unui cod al onoarei de necontestat pentru Gelu are efectul invers stârnește ilaritatea. Astfel, întrebarea chinuitoare, retorică chiar, în privința cărei dreptăți trebuie ținută partea stârnește o regretabilă confuzie, pentru că dreptatea nu are plural, în cazul eroului camilpetrescian. Tributul de jertfe cerut de dreptatea absolută copleșește și pentru că nu poate rămâne pasiv la erodarea sistemului său de valori, Gelu Ruscanu va prefera sinuciderea „Iubirea e tot sau nu e nimic...O greșeală nu are sens aici...Dacă într-o pagină întreagă de calcul un inginer a zis o singură dată trei plus patru fac opt, tot calculul este nul și podul se prăbușește.”⁷

Hiperlucidului Camil Petrescu nu îi lipsește ironia, ba am putea afirma că ironia îl definește. Își pune personajele în situații complexe ce au parcă atributele unor cercuri vicioase, din care cu greu pot evada. Ruperea cercului, ce opune adesea rezistență asemenea unui elastic, presupune voință și inteligență lucidă, substanțială, cu „vedere noosică”. Eroii rezistă până la un punct...când trădează, fug sau se sperie. Ștefan Gheorghidiu, revenit din război, o percepe pe Ela ca pe o ființă stupidă, Ladima este „vindecată” de puternica empatie, Radu Vălimăreanu, Gelu Ruscanu sunt pasionali, contrariați în dragostea absolută. Suferința și sentimentul ratării, al eșecului, provine atât din perceperea eronată a ideii de dreptate, dar și din învăluirea femeii într-o aură falsă, aceasta dovedindu-se fără consistență, coruptibilă, surprinsă în plin declin către subspecie, incapabilă de a se adapta sistemului complex al cavalerului, care fac alegeri...nu oricum...ci punându-și întrebări: „După ce am chibzuit mult,

⁶Realia este Polul necesității, iar Utopia poate fi iluzia Polului Noosic, orice ficțiune libertină a spiritului uman.

⁷Camil Petrescu, Teatru, *Jocul ielelor*, Editura Minerva, 1971, București, pag. 56

după ce am văzut risipite toate nedumeririle, după ce bănuitor te-am privit luni și luni, mi-ai apărut ca frumusețea însăși, toată și numai atunci te-am rugat să fii soția mea.”⁸

Războiul este cealaltă problemă limită, ca și iubirea. Îl provoacă și parcă nu concepe să nu răspundă acestei provocări. Ca și în cazul ideii de dreptate sau dragoste, războiul devine un segment prețios al cunoașterii absolute. Uneori, îi salvează onoarea și îl protejează de căderea în ridicol. Parcă și războiul devine „absolut”. Iar când eroul poartă, simultan, două războaie, atât pe câmpul de luptă, cât și pe câmpul erotic, existența devine hipnotizantă. Chinuiti de mari întrebări, de angajamentul total al ființei, trăindu-și dramatic existența, se rup de subiectivism și își dovedesc superioritatea în fiecare demers.

Literatura camilpetresciană reflectă, cu măiestrie, criza profundă a ființei umane, zbaterea ființei ce luptă până la epuizare pentru a-și păstra condiția verticală, rațională, ce uneori copleșește, împingându-l la a dezerta de la propria condiție.

BIBLIOGRAPHY

1. Călinescu George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982.
2. Călin Liviu, *Camil Petrescu*, Editura Eminescu, București 1972.
3. Călin Liviu, *Camil Petrescu în oglinzi paralele*, Editura Eminescu, București, 1976.
4. Căpușanu Maria, *Camil Petrescu – Realia*, Editura Cartea Românească, București, 1988.
5. Constantin Ionescu, *Camil Petrescu: amintiri și comentarii*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
6. Dugnean Paul, *Camil Petrescu*, Editura Eminescu, București, 1984.
7. Elvin B., *Camil Petrescu: studiu critic*, Editura pentru Literatură, București, 1962.
8. Mîndră Vicu, *Incursiuni în istoria dramaturgiei românești: de la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, Editura Minerva, București, 1971.
9. Paleologu Alexandru, *Romanele lui Camil Petrescu*, Editura Eminescu, București, 1970.
10. Petrescu Aurel, *Opera lui Camil Petrescu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
11. Petrescu Camil, *Modalitatea estetică a teatrului*, București, Fundația pentru literatură și arta "Regele Carol II", 1937.
12. Petrescu Camil, *Husserl: o introducere în filozofia fenomenologică*, Societatea Romană de Filozofie, București, 1938.
13. Petrescu Camil, *Teze și antiteze: eseuri alese*, Editura Minerva, București, 1971.
14. Petrescu Camil, *Teatru*, Editura Minerva, București, 1981.
15. Petrescu Camil, *Teatru*, Editura Minerva, București, 1983.
16. Petrescu Camil, *Doctrina substanței*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
17. Popa Marian, *Camil Petrescu*, Editura Albatros, București, 1972.
18. Solomon Dumitru, *Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958.
19. Vianu Tudor, *Jurnal*, Editura pentru Literatură, București, 1961.

⁸Camil Petrescu, *Teatru, Act venețian*, Editura Minerva, București, 1971, pag. 78